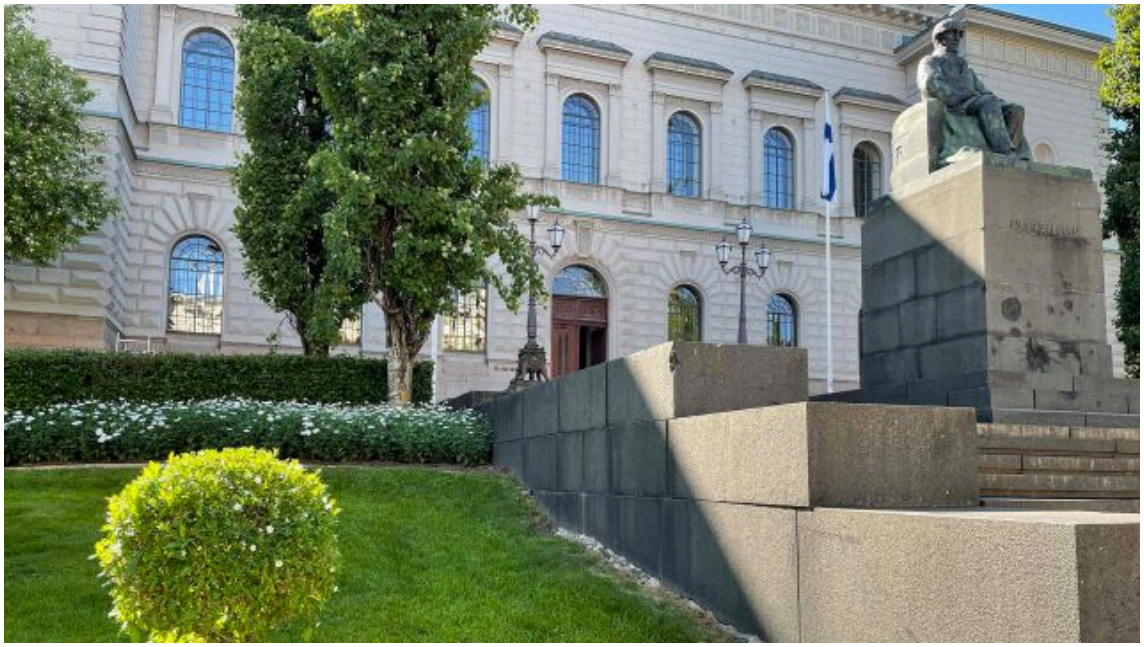
Pääkirjoitus

Pääkirjoitus: Rima on noussut talouspolitiikassa – väestökehitys ja julkinen velka painavat kansantalouttamme

Suomen talous | 15.06.2021

Suomen Pankin tuoreen ennusteen mukaan koronapandemia ei aiheuta kansantaloutemme kokonaistuotantoon merkittävää pitkäaikaista pudotusta. Se on hyvä uutinen. Yleensä syvän talouskriisin jälkeen, kun talous jälleen kasvaa, tuotanto ei palaa vanhalle trendille, vaan jää sen alapuolelle. Tällä kertaa odotetaan käyvän paremmin. Talouspolitiikan laaja-alaista ja voimakasta reaktiota koronakriisiin voidaan pitää tässä suhteessa onnistuneena. Julkiseen talouteen jää silti pitkäaikainen jälki.

Julkinen velka on kasvanut hyvin nopeasti kriisin aikana, ja odotettavissa on, että velan kasvu jatkuu lähivuosina akuutin kriisin väistymisen jälkeenkin, ellei uusia päätöksiä julkisen talouden vahvistamiseksi saada aikaan. Kun suhdannetilanne on ennusteen mukaan ensi vuonna aiempaa parempi ja talous kasvaa, finanssipolitiikka tulisi kääntää julkisen talouden kestävyyttä kohentavaan suuntaan. Paluu menokehykseen ilman turhaa viivettä on keskeistä julkisen talouden kestävyyden ja kehysjärjestelmän uskottavuuden kannalta.

Kun katsotaan pidemmälle eteenpäin, talouden näkymät ovat vaimeat aiempiin vuosikymmeniin

verrattuna. Edessä ovat samat talouskasvun mahdollisuuksiin ja julkiseen talouden kestävyyteen liittyvät kysymykset kuin ennen kriisiä, mutta julkisen talouden osalta ikävä kyllä vain aiempaa vaikeampina.

Suomen tautia kuvaa se, että talouskehityksemme on viimeisen 15 vuoden aikana jäänyt pahasti jälkeen muiden Pohjoismaiden vauhdista. Eikä ole näkyvissä merkkejä siitä, että näitä menetyksiä saataisiin otettua kiinni tulevaisuudessa. Väestökehitys vaikeuttaa Suomen tilannetta.

Miten tähän tilanteeseen on jouduttu? Miksi Suomen talous on jäänyt jälkeen? Runsaan 10 vuoden takainen kansainvälinen finanssikriisi lamautti kansainvälistä talouskehitystä useiden vuosien ajaksi. Mutta myös muut Pohjoismaat kohtasivat saman ulkoisen ympäristön kuin Suomi. Se ei siis selitä Suomen pohjoismaisittain heikkoa kehitystä.

Suomen talous joutui kokemaan useampia takaiskuja vaimean kansainvälisen kehityksen lisäksi. Elektroniikkateollisuus ja metsäteollisuus supistuivat. Tilalle ei nopeasti syntynyt korvaavaa tuotantoa. Yksi syy tähän oli muita maita nopeampi työn hinnan nousu, joka heikensi kustannuskilpailukykyä ja vientituotannon kannattavuutta. Tilannetta ei helpottanut Venäjän talouden aiempaa vaimeampi kehitys. Näiden takaiskujen lisäksi Suomen työikäinen väestö alkoi vähentyä vuodesta 2010 lähtien, mikä on heikentänyt talouden kasvumahdollisuuksia.

Suomen talouden kykyä tuottaa uusia menestyjiä korvaamaan entisiä ovat epäilemättä vaimentaneet muutkin tekijät kuin edellä mainittu kustannuskilpailukyvyn heikkeneminen. Syyt liittynevät talouden rakenteisiin ja harjoitettuun talouspolitiikkaan.

Onkin pakko kysyä: olisikohan meillä Suomessa jo aika lopettaa ongelmiemme selittely 10–15 vuoden takaisilla tapahtumilla? Olisiko aika tunnustaa tosiasiat ja ryhtyä määrätietoisesti korjaamaan heikkouksiamme, joita pohjoismainen vertailu koruttomasti paljastaa?

Talouden ongelmat voi jakaa kolmeen tekijään, jotka yhdessä määrittävät kokonaistuotannon ja sen myötä julkisen talouden velanhoitokyvyn. Ne ovat työn tuottavuus, työllisyysaste ja väestökehitys.

Keskimääräinen työn tuottavuus kasvoi Suomessa verraten vauhdikkaasti vielä ennen finanssikriisiä, mutta kriisistä lähtien sen kasvu on ollut lähes pysähdyksissä.

Suomen heikkoon tuottavuuskehitykseen vaikutti elektroniikkateollisuuden supistuminen. Myös muiden toimialojen keskimääräinen tuottavuuskehitys on finanssikriisin jälkeen ollut vaimeaa, kun sitä verrataan muihin kehittyneisiin talouksiin.

Vaimeaan tuottavuuskehitykseen on liittynyt yritysten tuotannollisten investointien heikkous. Tuoreet kyselytutkimukset kyllä lupaavat parempaa, mikä on myönteistä, mutta niihin liittyvän

epävarmuuden vuoksi ne eivät vielä muuta kokonaiskuvaa.

Panostukset tutkimus- ja kehitystyöhön, jotka tukevat innovaatioita ja siten tuottavuuden kasvua, ovat Suomessa vähentyneet suhteessa bruttokansantuotteeseen viimeisten 10 vuoden aikana. Tähänkin elektroniikkateollisuuden supistumisella oli suuri vaikutus, mutta myös ilman sitä yritysten keskimääräisten tutkimus- ja kehityspanostusten kehitys on ollut heikohkoa kehittyneiden talouksien joukossa.

Kun ottaa huomioon, kuinka heikkoa Suomen tuottavuuskehitys on ollut, nyt olisi perusteltua kohentaa innovaatiotoiminnan kannustimia. Laaja ja pysyvä t&k-verohelpotus olisi hyvä vaihtoehto. Se tukisi yleisesti eri alojen ja yritysten mahdollisuuksia kehittää tuottavuutta.

Keskeinen merkitys innovaatioiden ja työn tuottavuuden kannalta on osaamisella. Yksi huolestuttava trendi viimeisten 15 vuoden aikana on ollut se, että nuorten aikuisten keskimääräinen koulutustaso on alkanut laskea. Tämäkin trendi on syytä kääntää.

Toisin kuin työn tuottavuuden kehityksen vertailussa, työllisyysasteen muutoksen pohjoismaisessa vertailussa Suomi ei ole jäänyt jälkeen viimeksi kuluneiden 15 vuoden aikana. Työllisyysasteen taso on kuitenkin jäänyt yhä selvästi alhaisemmaksi kuin muissa Pohjoismaissa. On kyseenalaista, voiko pohjoismaista hyvinvointivaltiota kestävästi rahoittaa ilman korkeampaa työllisyysastetta, kun vanhusväestön osuus kasvaa.

Vaikka erityisesti iäkkäämmän väestön työllisyysaste on Suomessa noussut, on työllisyysaste näissä ikäryhmissä Suomessa yhä verraten alhainen. Tämä onkin yksi ryhmä, jonka työllisyyden edellytyksiä on syytä pyrkiä parantamaan. Toisena ryhmänä voi mainita nuoret aikuiset, joiden siirtyminen opinnoista työelämään ei ole aina ongelmatonta. Suomessa työn ja opintojen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten osuus on viimeisten 10 vuoden ajan ollut pohjoismaisittain suuri.

Tuottavuuden ja työllisyysasteen lisäksi kolmas kokonaistuotantoon vaikuttava osatekijä on työikäisen väestön määrä. Se alkoi Suomessa vähentyä runsaat 10 vuotta sitten, kun sodan jälkeen syntyneet suuret ikäluokat alkoivat saavuttaa eläkeiän.

Kun katsotaan pidemmälle eteenpäin kuin lähivuosiin, työllisyysasteen ja työn tuottavuuden muutoksissa ei yleensä ole perusteita odottaa suuria eroja kehittyneiden maiden välillä. Sen sijaan tulevaa väestökehitystä voidaan ennakoida nykyisen ikärakenteen pohjalta. Työikäisen väestön vähenemisen odotetaan jatkuvan.

Väestökehitykseen vaikuttaa maahanmuutto. Jo vuosikymmenten ajan Suomeen on muuttanut enemmän ihmisiä kuin täältä pois. Nettomaahanmuutto on kuitenkin ollut selvästi vähäisempää

kuin muissa Pohjoismaissa.

Väestökehitys voi toki tulevina vuosina poiketa odotetusta sekä syntyvyyden että nettomaahanmuuton osalta. Etenkin maahanmuuttoon voidaan myös vaikuttaa politiikkatoimilla, nopeastikin.

Kaiken kaikkiaan Suomen jääminen pitkäaikaisesti jälkeen muiden Pohjoismaiden talouskehityksestä on usean tekijän summa. Suomen talouden takaiskuissa oli kyse osittain huonosta onnesta. Lisäksi talouden rakenteet eivät ole aina mahdollistaneet sopeutumista muuttuneeseen tilanteeseen. Politiikkatoimet eivät ole onnistuneet korjaamaan tilannetta riittävästi. Finanssipolitiikka on keskimäärin ollut poikkeuksellisen elvyttävää, mutta ongelmat ovat olleet luonteeltaan sellaisia, ettei finanssipoliittinen elvytys ole niitä voinut yksin ratkaista.

Jotta näkymiä voidaan pitkäjänteisesti kohentaa, on rakenteellisia uudistuksia jatkettava. Etenkin on tarve tehdä sellaisia vaikuttavia toimia, joilla Suomen työllisyysaste saadaan hyvälle pohjoismaiselle tasolle. Ilman uusia päätöksiä julkinen talous ei ole kestävällä pohjalla ja taloudellinen hyvinvointi uhkaa jäädä pysyvästi jälkeen muista Pohjoismaista.

Erot valuuttakurssijärjestelmissä eivät näytä suoranuottisesti selittävän Pohjoismaiden välisiä eroja taloudellisessa menestyksessä. Tanskan valuutta on ollut tiukasti kiinnitetty euroon, ja Ruotsin valuutta on kellunut. Kummassakin maassa talouskehitys on ollut suotuisampaa kuin Suomessa. Pienelle taloudelle euro tuo vakautta valuuttakursseihin ja korkoihin. Menestys edellyttää, että työmarkkinoiden toiminta ja talouden rakenteet tukevat sopeutumista, kun olosuhteet muuttuvat.

Suomessa ei voida päättää elektroniikkateollisuuden tai Venäjän talouden uudesta noususta. Sen sijaan Suomessa tehtävillä päätöksillä voidaan vaikuttaa t&k-toiminnan kannustimiin, koulutusjärjestelmään ja työperäiseen maahanmuuttoon. Samoin voidaan vaikuttaa yrittämisen edellytyksiin, uusien yritysten mahdollisuuksiin haastaa vanhoja, paikallisen sopimisen edellytyksiin, työnteon kannustimiin, suomalaisten mahdollisuuksiin muuttaa työn perässä ja ulkomaalaisten osaajien saamiseen Suomeen. Näistä asioista alustin jo hallituksen kehysriihessä huhtikuussa ja ehdotin ”kahden kärjen työllisyys- ja tuottavuuslinjausta”. Menetykset muihin Pohjoismaihin nähden voidaan kuroa kiinni, ja talouden kykyä sopeutua olosuhteiden muutoksiin voidaan parantaa.

Kaiken kaikkiaan väestökehitys ja kasvanut julkinen velka asettavat nyt riman aiempaa korkeammalle talouspolitiikassa. Taloudessa on viime vuosina tehty useita tärkeitä uudistuksia, kun on vastattu aiempaa tukalampaan tilanteeseen ja aiempaa heikompiin näkymiin. Paljon lisää päätöksiä silti vielä tarvitaan. Ratkaiseva rooli on uudistuksilla, jotka lisäävät työllisyyttä ja vahvistavat julkista taloutta.

On siis pitkälti omissa käsissämme, kykenemmekö sellaisiin uudistuksiin, joilla Suomen kansantalous ja työllisyys saadaan takaisin pohjoismaiselle kehitysuralle ja joilla suomalainen hyvinvointiyhteiskunta kyetään turvaamaan.

Helsingissä 14. kesäkuuta 2021

Olli Rehn
Suomen Pankin pääjohtaja

Asiasanat

ikärakenne, korona, koronakriisi, tuottavuus, työllisyys